

УДК 316.654:061:63]:94(47)«188/192»

Лисенко М. С.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії і
культурології, Харківський національний університет
міського господарства ім. О. М. Бекетова
(Україна, Харків), M.S.Lysenko@ukr.net

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ТОВАРИСТВА В СУСПІЛЬНІЙ ДУМЦІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (кінець XIX – початок XX ст.)

Метою статті є аналіз суспільної думки Російської імперії щодо сільськогосподарських товариств кінця XIX – початку XX ст. У дискусії з питань розвитку аграрних організацій брали участь представники різних верств суспільства: чиновники, учасники громадських об'єднань, землевласники, земці, члени місцевого самоврядування. Вченим були використані порівняльно-хронологічний, проблемний і аналітичний методи дослідження. На основі архівних документів автором вивчені цілі і значення сільськогосподарських товариств, їх стратегія і тактика, періоди розвитку. Автором проаналізовано основні завдання, з якими стикалися дані організації, ефективність їх діяльності. Особливу увагу дослідником приділено аграрним товариствам українських губерній. Представники громадськості мали різні точки зору. Однак разом вони зуміли знайти відповідну модель розвитку і накопичувати позитивний досвід. Деякі проблеми так і залишилися дискусійними наприкінці досліджуваного періоду. Автором зроблено висновок, що громадська думка відіграла важливу роль у формуванні уявлення про сільськогосподарські товариства, розумінні їх цілей, завдань і значення.

Ключові слова: сільськогосподарські товариства, Російська імперія, суспільна думка, сільське господарство, українські губернії.

Ситуація у сільському господарстві Російської імперії у другій половині XIX ст. викликала активні обговорення поточних проблем, пошук шляхів подальшого розвитку аграрної галузі. Одним із дієвих способів змінити стан сільського господарства стали аграрні товариства. Протягом досліджуваного періоду чиновники, землевласники, представники земств і міського самоврядування вели дискусії щодо задач сільськогосподарських товариств (далі СГТ). Враховуючи зарубіжний досвід, їм надавали суттєвого значення.

Територіальні межі дослідження охоплюють Російську імперію, передусім українські губернії; хронологічні обумовлені часом проведення дискусії у суспільстві: кінець XIX – початок XX ст.

Метою дослідження є вивчення суспільної думки Російської імперії щодо сільськогосподарських товариств.

Історіографія. Діяльність СГТ лежить на стику суміжних дисциплін, таких як історія громадських організацій та аграрна історія. Деякі аспекти функціонування СГТ отримали своє висвітлення в дореволюційних, радянських і сучасних дослідженнях. Найкраще представлена дореволюційна історіографія. Авторі-сучасники СГТ розглядали злободенні проблеми, пропонували своє вирішення питань, дискутували і йшли на компроміси [3; 4; 9; 13; 14]. У радянські часи вийшли в світ кілька робіт, присвячених громадській думці Російської імперії [10; 11]. Як правило, дискусії в суспільстві щодо цілей, завдань і значення аграрних організацій висвітлювалися поверхово. Оцінки їхньої діяльності давалися не завжди об'єктивні. На сучасному етапі історію СГТ займаються дослідники України та ближнього зарубіжжя. Перш за все вони вивчають питання дослідної справи, персоналії [1; 2; 5; 12]. Таким чином, проблема СГТ в суспільній думці Російської імперії залишилася недостатньо розкритою. Не вивчені погляди провідних державних і громадських діячів на функціонування аграрних організацій, а також специфіка СГТ українських губерній.

Автором статті використані архівні документи і опубліковані джерела. До перших необхідно віднести фонди Російського державного історичного архіву (Санкт-Петербург) (Ф.1571 Кривошеїн Олександр Васильович, Ф.398 Департамент землеробства) та Державного архіву Одеської області (Ф.22 Імператорське сільськогосподарське товариство Півдня Росії) [15; 16]. Серед опублікованих документів варто виділити спогади членів СГТ, їх публіцистичні праці, матеріали обласних сільськогосподарських зборів, звіти СГТ [6; 7; 8].

Перспективою подальших досліджень у даному напрямку може стати аналіз системи поглядів О. Г. Щербатова. Він очолював Імператорське Московське СГТ, пізніше був міністерським чиновником і певною мірою формував ідеологію аграрних громадських об'єднань країни.

Створення СГТ було наслідком модернізації соціальної, економічної і політичної сфер життя. У досліджуваній період сільське господарство перестало бути для населення тільки засобом для існування. Вивчення джерел показало, що СГТ були викликані до життя не тільки потребою в них громадськості (вивчення зарубіжного досвіду), а саме – прогресивно налаштованих поміщиків, а й урядовою ініціативою. Рубіжний етап розвитку СГТ припав на 1880–ті рр. Тоді відбувалися відчутні зрушення у менталітеті землевласників, їх відношенні до аграрних удосконалень. Певний вплив мали і наслідки голоду в країні. Аграрні громадські об'єднання поступово перетворилися з елітарних дворянських у всестанові. Інтерес захопив і селян, які використовували досвід зразкових господарств. СГТ українських губерній мали свою специфіку. Певною мірою їх кількісне зростання стало наслідком посилення державного фінансування, усвідомлення керівними чиновниками Міністерства землеробства важливості СГТ як засобу підняти сільське господарство країни. Особливе значення мала аграрна реформа П. А. Столипіна. Чисельність СГТ збільшувалася до початку Першої світової війни.

СГТ поділялися на загальні (багатопрфільні) і спеціальні. Основна маса СГТ мала широкий профіль, займаючись вивченням і розвитком різних галузей сільськогосподарського виробництва. Вузкоспеціалізованими стала лише їх невелика частина. Наприклад, в українських губерніях це були СГТ з садівництва і виноградарства, хмелярства, тваринництва [16, ф. 398. – оп. 74.– спр. 18. – арк. 6]. Крім цільової спрямованості дій їх можна класифікувати по території діяльності (загальноросійські, обласні, губернські, повітові, волосні). За соціально-правовим статусом СГТ підрозділяли на привілейовані (імператорські) і «звичайні». В українських губерніях існувало тільки одне привілейоване об'єднання. Це Імператорське товариство сільського господарства Півдня Росії в Одесі. Діяли філії загальноросійських СГТ, у тому числі імператорських (ВЕТ, МСГТ) [16, ф. 398. – оп. 76. – спр. 23. – арк. 39].

На роботу СГТ впливали об'єктивні і суб'єктивні чинники. До перших варто віднести стан сільського господарства Російської імперії, фінансування, потреби внутрішнього ринку і міжнародної торгівлі, конкуренцію країн, які виробляли сільськогосподарську продукцію. До суб'єктивних факторів: ентузіазм громадських діячів, відмінності у менталітеті, взаєморозуміння і підтримка землевласників, державна політика в аграрній сфері.

Місцеві землевласники об'єднувалися на основі спільних інтересів, взаємовигідно співпрацювали. Зайнятість сільських господарів, специфіка сільського виробництва, що вимагає постійної присутності і турбот, не давала можливості активно «рекламувати» свою діяльність. Тому громадська думка Росії не завжди звертала на них увагу. Проте, проблема функціонування СГТ обговорювалася у суспільстві. Ця дискусія проходила на всіх рівнях від рядових членів СГТ до видатних державних і громадських діячів. Так, найбільш цікаві точки зору на значення, цілі і завдання СГТ висловлювали міністр сільськогосподарського відомства О. В. Кривошеїн, міністерський чиновник Е. А. Рейнбот, землевласники П. І. Капніст та К. К. Детлов, секретар Одеського СГТ І. Г. Палімпсестов, голова Імператорського московського СГТ О. Г. Щербатов.

Вони пропонували свої ідеї у виступах на сільськогосподарських з'їздах, під час проведення сільськогосподарських виставок в різних регіонах країни, на нарадах в земствах, в публікаціях у центральній і місцевій пресі («Земледельческая газета», «Хуторянин», «Южнорусская сельскохозяйственная газета», губернських відомостях), подавали пропозиції до Міністерства землеробства.

Представниками громадськості були розроблені такі проблеми: цілі, завдання і значення СГТ; аграрні організації та держава, їх фінансування; місце СГТ в структурі сільськогосподарських установ; взаємовідносини СГТ і земств; аграрні товариства і дрібне землеволодіння; різні форми сільськогосподарських об'єднань: СГТ, синдикати і асоціації; роль загальноросійських СГТ; питання комерційної ефективності і проблема запозичення зарубіжного досвіду.

До завдань СГТ відносилося широке коло питань: збільшення врожайності сільськогосподарських культур, вигідний збут, покращення в тваринництві, розвиток дослідної справи. Значення СГТ полягало в тому, що аграрні організації були джерелом громадської ініціативи на місцях і простим і ефективним засобом реформування і підйому сільського господарства країни. Це проявилось в спеціалізації СГТ, залученні до праці представників дрібного землеволодіння, різноманітності ініціатив, підвищенні професіоналізму, економічній рентабельності, закладанні основ дослідної справи.

У доповідній записці міністру землеробства (1889 р.) А. Е. Рейнбот висунув ідею, що мережа СГТ має бути пропорційною чисельності населення і кількості землі [16, ф. 1571. – оп. 1. – спр. 14. – арк. 3]. У протилежність йому І. Г. Палімпсестов вважав, що заснування СГТ проходило «знизу», і не варто було обмежувати місцеву ініціативу і корегувати кількість відповідних організацій [15, ф. 22. – оп. 1. – спр. 229. – арк. 17].

Наступним питанням, що знайшло відображення в публіцистиці, стали відносини СГТ і держави, фінансування організацій. СГТ підпорядковувалися Департаменту землеробства сільськогосподарського відомства. Вони керувалися статутом в своїй діяльності як громадські організації. Після 1866 року опинилися під подвійним контролем: Міністерств землеробства і внутрішніх справ. З усіх питань багато виступав публічно і у пресі міністр землеробства О. В. Кривошеїн [16, ф. 1571. – оп. 1. – спр. 52. – арк. 2].

Більшість СГТ, особливо місцевих (сільських), мали обмежені ресурси. Бюджет їх складався з членських внесків, невисокого прибутку від проведених заходів і приватних пожертвувань. Вести комерційні операції і розвивати дослідну справу було можливо тільки при стабільному і достатньому фінансуванні. Департаментом землеробства щорічно надавалися субсидії на конкретні заходи (наприклад, дослідне поле). Деякі суми перераховувалися СГТ на утримання їх штату та обов'язкові витрати (зарплата секретаря товариства, видання газет і журналів). Частково фінансування здійснювалося на місцевому рівні. Більшу частину місцевих витрат СГТ оплачували земства. У 1890–ті рр. за мінімум Департамент землеробства визнавав для кожної губернії необхідність оплачувати працю агронома, облаштування дослідного поля, перерахування коштів на потреби одного середнього і декількох нижчих аграрних навчальних закладів. Відповідно за рахунок центрального фінансування значною мірою існували СГТ, створювалися сільськогосподарські комітети, утримувалися вищі сільськогосподарські навчальні заклади, дослідні поля, станції і лабораторії, що займалися науковими розробками [16, ф. 398. – оп. 74. – спр. 10. – арк. 6].

Однак протягом усього досліджуваного періоду недостатність коштів залишалася однією з найголовніших проблем СГТ. Більшість громадських діячів з цього приводу вважали за необхідне, щоб діяльністю СГТ певною мірою керував уряд. Він мав надати їм напрямок роботи з точки зору інтересів держави. На думку О. Г. Щербатова, подібна співпраця могла бути досягнута такими заходами: 1. Повідомленням завчасно СГТ про питання, які підлягали розгляду у сільськогосподарській раді, щоб СГТ пропонували з цих питань свої пропозиції. 2. Дорученнями СГТ різних завдань, які цікавили Міністерство землеробства (з видачею на це необхідних коштів) 3. Щорічним скликанням в Міністерстві землеробства наради голів СГТ для спільного обговорення способів найкращого виконання доручених їм завдань для вироблення умов щодо розподілу щорічної суми, призначеної для організації виставок і надання субсидій [14, с. 6].

Обговорювалося питання місця СГТ у структурі сільськогосподарських установ. Чиновники (О. В. Кривошеїн, Е. А. Рейнбот) відносили їх до місцевих органів Міністерства землеробства [16, ф. 1571. – оп. 1. – спр. 52. – арк. 21]. І. Г. Палімпсестов вважав СГТ самодостатніми організаціями [16, ф. 1571. – оп. 1. – спр. 14. – арк. 4]. Усі громадські діячі були одностайні у тому, що СГТ мають працювати в якості експертів з обговорення аграрних питань і технічної оцінки. Вони стали представниками спеціальних галузей і територій.

Сучасники часто цитували і апелювали до ідей К. Б. Кавура (міністра землеробства Сардинії). Він виступав за підтримку СГТ державними структурами. К. Б. Кавур вважав, що у СГТ об'єднувалися зусилля окремих господарів для досягнення прогресу, використовувався корисний зарубіжний досвід Європи і Америки. Однак держава могла втручатися, контролювати і заохочувати діяльність СГТ. «Я не думаю, що уряд мав нав'язувати сільським господарям товариства землеробства і засновувати їх заходами примусовими, але вважаю, що хороший міністр може дати їм багато життя і сили» [4, с. 10].

Важливим стало питання про взаємовідносини СГТ і земств. Думки чиновників, земцев і аграріїв тут розходилися. О. Г. Щербатов вважав, що роль земств по відношенню до СГТ мала бути, перш за все, у фінансуванні і взаємовигідній співпраці [13, с. 8]. Земства не могли бути представниками сільськогосподарських інтересів. Не всі погоджувалися з таким розумінням ролі і завдань земств. Граф П. І. Капніст (землевласник Полтавської губернії та член Кобеляцького СГТ) вважав, що земства мають опікуватися аграрними громадськими організаціями, бути місцевими сільськогосподарськими органами. П. І. Капніст підкреслював, що СГТ в цілому не підтримували тісних зв'язків між собою [16, ф. 1571. – оп. 1. – пр. 14. – арк. 13]. Однак на практиці земства часто реалізовували місцеву програму розвитку сільського господарства. Так були створені економічні, сільськогосподарські та опікунські ради, але їх продуктивність і узгодженість роботи з СГТ відрізнялася у окремих губерніях.

Ще однією проблемою стала участь представників дрібного землеволодіння у СГТ. Деякі громадські діячі справедливо дорікали СГТ в тому, що вони були представниками тільки інтересів великого і середнього землеволодіння, а не дрібного селянського. Щоб СГТ мали значення державне, вони обов'язково повинні були підтримувати інтереси і селянського землеволодіння. По відношенню до проблеми відбилися погляди прихильників та опонентів існування общини. Так О. Г. Щербатов наполягав на збереженні сільської громади. Він був противником аграрної реформи П. А. Столипіна. Моделлю для наслідування вважав сільське господарство Данії [14, с. 9]. Для українських СГТ зразком стали німецькі аграрні громадські організації. О. В. Кривошеїн вважав потрібним перехід до хутірської системи і розвиток індивідуальних господарств [16, ф. 1571. – оп. 1. – спр. 52. – арк. 7]. Обговорювалися у публіцистиці і власне організаційні питання СГТ: форми сільськогосподарських об'єднань (синдикати і асоціації), проведення з'їздів сільських господарів.

Питання комерційної ефективності (збут, прибуток, кредити, конкуренція інших країн) хвилювали всіх землевласників. І. Г. Палімпсестов висловлював такі думки: потрібно, щоб СГТ займалися не абстрактними питаннями, а з'єднували б науку з практикою та селянським побутом. Стимулом для розвитку аграрних громадських організацій повинна бути економічна доцільність. Наприклад, для СГТ українських губерній варто збільшити закордонний збут хліба [15, ф. 22. – оп. 1. – спр. 229. – арк. 106].

Для проведення прогресивних перетворень у сільському господарстві значну роль відігравало вивчення і використання зарубіжного досвіду. Практично всі громадські діячі були одностайні в цьому. Як людина прогресивних для свого часу поглядів К. К. Детлов (землевласник Харківської губернії та член Одеського та Харківського СГТ) не вважав Російську імперію відірваною від решти світу. Досвід Європи і Америки показав, що СГТ – це могутній двигун. Організацією і пошквалюванням їх діяльності варто зайнятися. «Для підйому сільського господарства необхідно засновувати СГТ. Крім того потрібна моральна і матеріальна підтримка уряду і земств, розробка спеціальних і технічних питань, виходячи з місцевих умов, клімату, ґрунтів, населення і т.ін.» [4, с. 10].

Таким чином, протягом декількох десятиліть, методом проб і помилок, громадська думка виробила найбільш оптимальну і життєздатну в умовах конкретного регіону стратегію і тактику розвитку СГТ. Ефективність ідей була значною. Вони адекватно оцінювали ситуацію у сільському господарстві, накреслили програму, що частково була реалізована у довоєнний період. Суспільна думка відіграла важливу роль у формуванні уявлення про СГТ, розуміння їх цілей, завдань і значення.

Список використаних джерел

1. Вергунов В. А. Сільськогосподарська дослідна справа в Україні від зародження до академічного існування. – К.: Аграрна наука, 2012. – 416 с.
2. Вергунов В. А. Професор Сльозкін П. Р. – К.: Аграрна наука, 2007. – 180 с.
3. Головки А. Сельскохозяйственные общества Харьковской губернии. – Харьков: Тип. губ. земства, 1909. – 136 с.
4. Детлов К. К. Кризис или невежество? – Харьков: Тип. М. Зильберберга, 1879. – 61 с.
5. Козлов С. А. Аграрные традиции и новации в дореформенной России. – М.: Наука, 2002. – 48 с.
6. Отчет Полтавского общества сельского хозяйства за 1900/1901 гг. – Полтава: Тип. губ. земства, 1902. – 192 с.
7. Труды областных сельскохозяйственных совещаний в Харькове и Саратове. – СПб.: Изд-во ГУЗиЗ, 1912. – 80 с.
8. Палимпсестов И. Г. Мои воспоминания. – М.: Тип. А. Гатцук, 1879. – 164 с.
9. Рева И. М. Задачи сельскохозяйственных обществ и Киевское общество сельского хозяйства. – К.: Тип. И. Н. Кушнерова, 1891. – 24 с.
10. Степанский А. Д. История общественных организаций дореволюционной России. – М.: Наука, 1977. – 92 с.
11. Степанский А. Д. Общественные организации в России на рубеже XIX–XX вв. – М.: Наука, 1982. – 48 с.
12. Чернуха В. Г. Сельскохозяйственные общества России в 60–70-е гг. XIX в. // Проблемы социально-экономической истории России. – СПб., 1991. – С.188–196.
13. Щербатов А. Г. Значение и задачи сельскохозяйственных обществ. – М.: Тип. А. А. Левенсон, 1898. – 12 с.
14. Щербатов А. Г. Сельскохозяйственные общества. – М.: Тип. А. А. Левенсон, 1894. – 13 с.
15. Державний архів Одеської області.
16. Російський державний історичний архів (Санкт-Петербург).

References

1. Vergunov V. A. Sil's'kogospodars'ka doslidna sprava v Ukraїni vid zarodzhennja do akademichnogo isnuvannja. – K.: Agrarna nauka, 2012. – 416 s.
2. Vergunov V. A. Profesor Sl'ozkin P. R. – K.: Agrarna nauka, 2007. – 180 s.
3. Golovko A. Sel'skohozejajstvennye obshhestva Har'kovskoj gubernii. – Har'kov: Tip. gub. zemstva, 1909. – 136 s.
4. Detlov K. K. Krizis ili nezvezhestvo? – Har'kov: Tip. M. Zil'berberga, 1879. – 61 s.
5. Kozlov S. A. Agrarnye tradicii i novacii v doreformennoj Rossii. – M.: Nauka, 2002. – 48 s.
6. Otchet Poltavskogo obshhestva sel'skogo hozjajstva za 1900/1901 gg. – Poltava: Tip. gub. zemstva, 1902. – 192 s.
7. Trudy oblastnyh sel'skohozejajstvennyh soveshhanij v Har'kove i Saratove. – SPb.: Lzd-vo GUViZ, 1912. – 80 s.
8. Palimpsestov I. G. Moi vospominanija. – M.: Tip. A. Gatsuka, 1879. – 164 s.
9. Reva I. M. Zadachi sel'skohozejajstvennyh obshhestv i Kievskoe obshhestvo sel'skogo hozjajstva. – K.: Tip. I. N. Kushnerova, 1891. – 24 s.
10. Stepanskij A. D. Istorija obshhestvennyh organizacij dorevoljucionnoj Rossii. – M.: Nauka, 1977. – 92 s.
11. Stepanskij A. D. Obshhestvennye organizacii v Rossii na rubezhe XIX–XX vv. – M.: Nauka, 1982. – 48 s.
12. Chernuha V. G. Sel'skohozejajstvennye obshhestva Rossii v 60–70-e gg. XIX v. // Problemy social'no-jekonomicheskoj istorii Rossii. – SPb., 1991. – S.188–196.
13. Shherbatov A. G. Znachenie i zadachi sel'skohozejajstvennyh obshhestv. – M.: Tip. A. A. Levenson, 1898. – 12 s.

14. Shherbatov A. G. Sel'skokochozjajstvennyy obshhestva. – M.: Tip. A. A. Levenson, 1894. – 13 s.
 15. Derzhavnyj arhiv Odes'koi oblasti.
 16. Rosijs'kyj derzhavnyj istorychnyj arhiv (Sankt–Peterburg).

Lysenko M. S., PhD (History), Associate Professor of the Department of History and Culturology O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv (Ukraine, Kharkiv), M.S.Lysenko@ukr.net

Agricultural Societies in Public Thought of the Russian Empire (the end of the XIX – the beginning of the XX century)

The purpose of the article is to analyze the social thought of the Russian Empire regarding agricultural societies of the late XIX and early XX centuries. Representatives of various groups of society participated in the discussion on the development of agrarian organizations: ministers of the agricultural department, members of public associations, landowners, members of zemstvos, representatives of local self-government. The scientist used comparative–chronological, problematic and analytical methods of investigation. On the basis of archival documents, the author studied the goals and significance of agricultural societies, their strategy and tactics, periods of development. The author analyzed the main tasks faced by these organizations, the effectiveness of their activities. The researcher pays special attention to the agrarian societies of the Ukrainian provinces. Representatives of the public had different points of view. However, together they managed to find a suitable development model and accumulate positive experience. Some of the problems remained controversial at the end of the studied period. The author concludes that public opinion played an important role in shaping the notion of agricultural societies, in understanding their goals, tasks and significance. There was also a difference in the state of the agrarian sphere of different regions of the country; the positions of landowners.

Keywords: agricultural societies, public thought, Russian Empire, agriculture, Ukrainian provinces.

* * *

УДК 94(479.25)

Гайбальева Н.,
 докторант кафедры истории
 (факультет гуманитарных наук) Азербайджана,
 Бакинский Государственный Университет
 (Азербайджан, Баку), matlabm@yandex.ru

ВОПРОС ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ ЦЕЛОСТНОСТИ ВО ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Речь идет о политике агрессии одной страны по отношению к другой соседней стране в Южном Кавказе. Отмечается, что в течение XX столетия необосновательные территориальные претензии и в итоге оккупирования 20% исконных земель, непрерывное раздувание якобы имеющийся проблемы социального и политического характера в Нагорно–Карабахской Автономной Области Республики Азербайджана дает им «право» и отторгнуть эту область в пользу соседней республики. В статье также, анализируются резолюции, принятые СБ ООН, положительные и отрицательные стороны деклараций, принятых международными организациями против безосновательной агрессивной политики одной из стран Южного Кавказа по отношению к другой стране, отображаются их недостающие стороны и разъясняются причины невыполнения деклараций.

Ключевые слова: Нагорно–Карабахская проблема, межнациональный конфликт, политика агрессии, резолюции Совета Безопасности ООН.

(статья друкується мовою оригіналу)

В 1990–х годах, в результате агрессии Армении против Азербайджана, незаконным путем были захвачены 20 процентов азербайджанских земель. В результате военных действий шехидами стали 20 тысяч азербайджанцев, свыше 10 тысяч получили ранения, около 5 тысяч человек стали инвалидами. Количество беженцев и вынужденных переселенцев, перевалило за 1 миллион человек. Армянскими оккупантами были взяты в заложники и плен 4861 азербайджанцев, в том числе 314 женщин, 58 детей, 255 стариков. Из всех взятых в заложники 1357 человек были освобождены

из плена, а 783 человека и по сей день остаются в плену. Согласно данным Международного Комитета Красного Креста, 439 азербайджанцев погибли в плену в результате тяжелых пыток [3, с. 44].

Гейдар Алиев, выводящий на первый план необходимость подписания соглашения о прекращении огня для укрепления стабильности в стране, ускорения развития во всех сферах, начал прилагать серьезные усилия в этом направлении.

30 января 1992–го года Азербайджанская Республика стала членом Совещания по Безопасности и Сотрудничеству в Европе (СБСЕ) и уже 8–го июля, на Саммите СБСЕ, проводимом в Хельсинки, участвовала как равноправный член. Тем самым Армяно–Азербайджанский, Нагорно–Карабахский конфликт, превратился в объект внимания СБСЕ.

На данный период самой значимой и важной структурой ОБСЕ для Азербайджана, является Минская Группа, созданная в марте 1992–го года. Основной обязанностью Минской Группы является урегулирование Армяно–Азербайджанского конфликта, путем разработки соответствующего документа для разрешения Нагорно–Карабахской проблемы мирными методами и созывом специальной Минской Конференции которая предназначена раз и навсегда устранить указанный конфликт. В состав Группы входят 11 стран – Германия, США, Франция, Италия, Швеция, Чехия, Турция, Беларусь, Россия, Азербайджан и Армения. Функции сопредседателей с декабря 1994–го года осуществлялись представителями двух государств – России и Финляндии, в с 1997–го года трех – России, США и Франции. С момента создания Минской Группы, предпринятые этой организацией попытки не дали ожидаемых результатов в деле урегулирования конфликта. Отсутствие действенных мер против агрессора со стороны международной общественности, открывала дорогу для еще большего расширения оккупационной политики Армении. До осени 1993–го года Арменией были оккупированы Нагорный Карабах и семь прилегающих к нему районов [9, с. 45].

Наконец, в результате напряженных усилий главы государства, совместным сотрудничеством с Минской Группой ОБСЕ, при посредничестве России, с 12 мая 1994–го года вступило в силу соглашение о прекращении огня. В результате успешной внешней политики, появилась благоприятная возможность для укрепления стабильности внутри Азербайджана. Общациональный лидер Гейдар Алиев, в одном из своих выступлений указал что, «Достижение перемирия в войне между Арменией и Азербайджаном имело жизненно важное значение для нашей страны. Потому что, прекращение войны обуславливает регулирование внутренней ситуации, укрепление общественно–политической стабильности и переведение в нормальное русло прений, образовавшихся в отношениях соседними с Азербайджаном странами в регионе, существование и дальнейшее развитие Азербайджана, как независимого государства» [1, с. 36].

Под руководством Президента Гейдара Алиева была проведена кропотливая и эффективная деятельность по прорыву информационной блокады против Азербайджанской Республики, доведении до мировой общественности действительности относи-